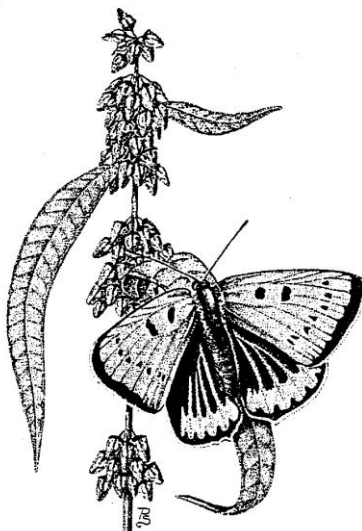

19^e jaargang
oktober 2015

Flinterwille

30 jaar
Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging.

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

30 jaar!

Op zaterdag 21 november komen we bij elkaar voor onze najaarsbijeenkomst en dat is, op twee dagen na, 30 jaar na onze oprichting op 19 november 1985. Dat betekent dat we ons 6^e lustrum kunnen vieren en deze mijlpaal willen we zeker niet ongemerkt voorbij laten gaan. Op 19 november 1985 werd in hotel Goeres te Akkrum de Vlinderwerkgroep Friesland opgericht. En nog steeds mogen we best een beetje trots zijn op onze nog steeds springlevende werkgroep! Het aantal leden blijft gestaag groeien (ik merk dat aan de Flinterwille, ik moet elke keer bij de drukker de oplage weer iets groter maken) en we springen er, in vergelijking met andere regionale werkgroepen en NEV-afdelingen, qua grootte duidelijk uit. We zullen er geen groot feest van maken zoals bij ons 25-jarig jubileum, maar uiteraard wordt er in het programma van onze bijeenkomst ruimschoots aandacht geschonken aan ons 6^e lustrum en na afloop zullen we zorgen voor een hapje en een drankje, zodat de bijeenkomst wel wat langer zal duren dan gewoonlijk.

Een speciaal onderdeel van het programma is gereserveerd voor Kars Veling van de Vlinderstichting, die iets zal vertellen over de ontwikkelingen bij dagvlinders gedurende de laatste 5 jaren.

Ondertussen zijn we gestart met ons dagvlinderproject, met als doel om in het jaar 2020 een nieuwe dagvlinderatlas van Friesland te kunnen produceren. In deze Flinterwille en op onze jubileumbijeenkomst zal de laatste stand van zaken worden toegelicht.

Ondanks een koud voorjaar bleek deze zomer qua vlinders toch wel de nodige verrassingen in petto te hebben. De oostelijke vos (*Nymphalis xanthomelas*) werd weer gezien in Friesland, evenals een flink aantal trekvlinders. Soorten als de Roodstreepspanner (*Rhodometra sacraria*) en de Florida-uil (*Spodoptera exigua*) worden uiterst zelden gezien in Friesland, maar dit jaar werden ze op meerdere plaatsen waargenomen. En wat te denken van het Tijgerblauwtje (*Lampides boeticus*), de eerste waarneming in Friesland! Elders in deze Flinterwille kunt u meer lezen over deze bijzondere waarnemingen. Onze excursies konden allemaal doorgang vinden, maar wat betreft het avondprogramma lukte dat niet altijd door de ongunstige weersomstandigheden. Dit jaar hadden we weer eens een excursie naar een Waddeneiland, namelijk Schiermonnikoog, georganiseerd en ook die was een succes met waarnemingen van veel bijzondere vlinders, o.a. het Bruin blauwtje (*Aricia agestis*).

Ik hoop dat veel van onze leden op 21 november aanwezig zullen zijn om met elkaar ons 6^e lustrum te vieren.

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	Siep Sinnema	pag. 1
Inhoud		2
Aankondiging jubileumbijeenkomst		3
Verslag Voorjaarsbijeenkomst 2015	Gerard Bergsma	4
Nieuwe dagvlinderatlas voor Fryslân	Siep Sinnema	9
Verslag excursie Drents-Friese Wold 2 mei 2015	Gerard Bergsma	10
Verslag excursie De Kiekenberg 6 juni 2015	Luut de Zee	11
Verslag excursie Schiermonnikoog 18 juli 2015	Gerard Bergsma	13
Verslag middagexcursie soortendag FFF It Bûtenfjild	Gerard Bergsma	14
Kleurenfoto's		15 t/m 18
Nachtvlinderen Soortendag FFF It Bûtenfjild	Merel Zweemer	19
Verslag excursie bladmijnen	Gerrit Tuinstra	20
Nationale Nachtvlinder Nacht Kruidhof Buitenpost 2015	Siep Sinnema	25
Nationale Nachtvlinder Nacht Terwisscha (bij Appelscha)	Gerard Bergsma	26
Het laatste nachtvlindernieuws uit St.Nicolaasga	Andy Saunders	27
Het Veenhooibeestje in 2015	Judith Bouma	28
2015: Teljaar van uitersten	Mariske Pemmelaar-Groot	29
In memoriam Wiebe Lenstra en Willem G. de Jong	Siep Sinnema	32
Ledenmutaties		32
Colofon		33
Belangrijke data		34

Aankondiging jubileumbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de jubileumbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **zaterdag 21 november 2015** in het pand van **de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's middags om 14.00 uur.

Programma:

1. Opening.
2. Mededelingen en ingekomen stukken.
3. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
4. Dagvlinderproject 2015-2020 (Siep Sinnema).
5. Pauze met koffie en oranjeboek.
6. Kars Veling (De Vlinderstichting): "Dagvlinders: nieuwe ontwikkelingen gedurende de laatste 5 jaar".
7. Nieuwe en bijzondere nachtvinders voor Friesland (Gerrit Tuinstra).
8. Slotwoord.
9. Napraten onder het genot van een hapje en een drankje.

Tevens verkoop vlinderboeken van wijlen Willem G. de Jong.

Attentiepunten:

- Als u dvd's of usb-sticks met foto's hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris of de voorzitter te melden.
- Contributie (€ 10,00 per jaar) kan tijdens de pauze van de bijeenkomst worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee.
Overmaken kan ook naar rekeningnummer NL68 INGB 0007 2232 59 ten name van L. de Zee te Joure.
- Aan het eind van het vlinderseizoen verzoeken wij u vriendelijk uw gegevens in Excel in te voeren en het totaalbestand ten behoeve van de **vlinderdatabase Friesland** en de **landelijke database NOCTUA** te mailen aan Gerrit Tuinstra (g.tuinstra14@gmail.com). Voor de excel-file (het opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Gerrit Tuinstra die dit bestandje naar u toe kan mailen.
- Wanneer u een (nieuw) e-mailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen sturen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep
Friesland.

Gerard Bergsma - Secretaris.

De voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdag 16 april 2015 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 35 leden van de Vlinderwerkgroep. Afmelding wegens verhindering waren er van John Boosman en Marjolein Stam.

1. Voorzitter Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom, met name Anthonie Stip van De Vlinderstichting die een korte presentatie zal houden over het Beschermingsplan Argusvlinder.

Een rectificatie voor de fotopagina 18 van de Flinterwille van maart 2015: de beide foto's onderaan van de microvlinder *Oncocera semirubella* en de rups van het Kroonvogeltje (*Ptilodon capucina*) zijn niet gemaakt door Gerard Bergsma, maar door Hessel Hoornveld jr.

2. Verslag najaarsbijeenkomst 2014.

Er zijn geen opmerkingen over het verslag, maar er wordt door Sake Roodbergen wel een rectificatie aangegeven. Op bladzijde 4 moet de Friese benaming voor de Maagdenuil (*Eucarta virgo*) zonder verbindingsstreepje worden weergegeven, dus “fammeûltsje”.

3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.

Er is een oproep van It Fryske Gea voor de leden van de Vlinderwerkgroep Friesland (zie het rondgemailde bericht van 24 maart 2015) om zich op te geven voor vlindermonitoring in één van de in het mailtje genoemde natuurgebieden van It Fryske Gea. Gegadigden kunnen zich opgeven bij Sietske Rintjema, specialist natuurkwaliteit en beheer van It Fryske Gea.

Als ingekomen stukken meldt de secretaris een nieuwsbrief van de Vlinderwerkgroep Zeeland (nr. 1 van 2015), het blad Franje (nr. 35 van februari 2015) van de secties Snellen en Ter Haar van de NEV (Nederlandse Entomologische Vereniging), het boekje “Vlinderstand 2015” van de Vlinderstichting over 25 jaar Landelijk Meetnet Vlinders. Tevens liggen de volgende boeken ter inzage op de bestuurstafel:

De nieuwe veldgids Nachtvinders voor Nederland en België (een volledig herziene uitgave met een nieuwe taxonomische indeling van de nachtvinders, nieuwe vlindersoorten plus zo'n 100 nieuwe tekeningen)

Niet zonder elkaar- bloemen en insecten van Uitgeverij Natuurmedia (voor een beschrijving van dit boek zie de website van de Vlinderstichting onder ‘Winkel’ en ‘Boeken over vlinders’)

Het Grote Vlinderboek van Philip Howse met een nieuwe kijk op kleuren, patronen en overlevingsstrategieën (voor een uitgebreidere beschrijving van dit boek zie eveneens de website van de Vlinderstichting onder ‘Winkel’ enzovoorts).

4. Het nieuwe dagvlinderproject voor Friesland.

Siep Sinnema houdt een korte presentatie over het eerste dagvlinderproject van de Vlinderwerkgroep Friesland in de periode 1990 tot en met 1999 uitmondend in het boek “Dagvlinders in Fryslân - het vluchtige vastgelegd”. Vervolgens gaat hij in op het plan voor een tweede dagvlinderproject wat in principe dit jaar al kan starten en zou kunnen eindigen in 2020.

Gerard Bergsma borduurt op dit verhaal voort door via een korte presentatie te laten zien hoe de Vlinderwerkgroep Drenthe de organisatie voor hun tweede atlasproject (2007-2014) heeft ingericht.

Gerrit Tuinstra laat daarna een aantal kaartjes zien, waaruit blijkt dat we gelukkig niet helemaal van nul af aan hoeven te beginnen. Er zijn namelijk vanaf het jaar 2000 al veel nieuwe dagvlindergegevens van Friesland bekend, bijvoorbeeld doorgegeven via internetsites zoals *waarneming.nl*, *telmee.nl* of *landkaartje* van de Vlinderstichting.

Siep vraagt aan de aanwezige leden, of zij het plan steunen om dit nieuwe dagvlinderproject aan te gaan en of zij zich daarvoor willen inzetten. De reacties zijn positief. Het bestuur zal zich verder over de invulling en uitwerking gaan buigen. Binnenkort zal via een mailbericht aan alle leden nadere informatie worden verstrekt.

5. Beschermingsplan Argusvlinder.

Anthonie Stip van De Vlinderstichting vertelt, dat het slecht gaat met de Argusvlinder in Nederland. Vanaf 1992 is hij in vrije val geraakt. De stand is sindsdien met 98% afgenomen. Voorheen kwam de Argusvlinder in geheel Nederland algemeen voor, maar staat nu te boek als ‘bedreigd’. Van de hoge zandgronden in Oost-Nederland is de Argusvlinder zo goed als verdwenen. Op de duingebieden na neemt hij overal in alle bestaande populaties af. Ook in andere Europese landen boert de Argusvlinder achteruit. Het is nog niet helemaal duidelijk wat de oorzaken zijn van deze schrikbarende afname. De Vlinderstichting denkt dat het verdwijnen en/of kwalitatief minder worden van bloemrijke graslanden, een afname van nectaraanbod, het verdwijnen van landschapselementen, een overschot aan stikstof in de bodem en veranderingen in het klimaat mogelijke oorzaken kunnen zijn, maar dit is nog niet volledig uitgeplozen.

Hoogstwaarschijnlijk is een combinatie van bovengenoemde factoren de oorzaak, dat de Argusvlinder zo ernstig in de problemen is geraakt. Daarom heeft De Vlinderstichting een beschermingsplan voor de Argusvlinder opgesteld. Dit is leidraad bij plannen, projecten en onderzoek die in de komende jaren hun beslag zullen krijgen om deze mooie dagvlinder voor ons land te behouden. Eén van die plannen is om in graslanden meer aandacht te besteden aan graslandvlinders, waartoe ook de Argusvlinder behoort.

Friesland is van oudsher een bolwerk van de Argusvlinder, maar ook in het zuidoostelijke deel van de provincie (vooral op de zandgronden) is sprake van een

drastische afname. In de klei- en veengebieden vliegt hij nog wel, maar ook in mindere mate dan voorheen.

Uit informatie van It Fryske Gea (Sietske Rintjema - mailbericht van 24 maart 2015) blijkt, dat de provincie Fryslân dit jaar is gestart met een nieuwe opzet voor het agrarisch natuurbeheer. Collectieven van boeren kunnen een plan plus begroting indienen, waarin ze aangeven wat ze samen gaan doen voor de natuur. Vanuit verschillende Collectieven kwam de vraag, of men ook iets voor graslandinsecten zou kunnen doen, bijvoorbeeld voor bijen. Deze vraag kwam via Agrarisch Collectief het Lege Midden eveneens bij De Vlinderstichting terecht. In 2014 stond de Argusvlinder daar al extra in de belangstelling en er werden twee telweekenden georganiseerd. Tevens lanceerde De Vlinderstichting in november 2014 het rapport Beschermingsplan Argusvlinder. It Fryske Gea is vorig jaar gestart met het opstellen van een nieuwe visie voor enkele van haar grotere graslandcomplexen, waarbij ook insecten aan de orde komen. De vraag daarbij was hoe de omstandigheden van graslandvlinders zouden kunnen worden verbeterd. Dit alles heeft ertoe geleid, dat It Fryske Gea plus De Vlinderstichting plus het Agrarisch Collectief het Lege Midden een projectvoorstel bij de Provincie Fryslân heeft ingediend om door middel van een driejarig onderzoek vast te stellen welke beheermaatregelen goed zijn voor graslandvlinders. De Provincie heeft besloten de start van dit project te financieren. De Argusvlinder is boegbeeld van dit project en is meteen gebombardeerd tot “Keningin fan ‘e Greide”. Dit jaar worden de onderzoeksgebieden en een aantal geïnteresseerde boeren geselecteerd en geïnformeerd en vindt er een “nulonderzoek” plaats. Door gebieden van It Fryske Gea en het Agrarisch Collectief te koppelen, wordt bekeken in hoeverre natuur- en landbouwgebieden elkaar hierbij kunnen versterken.

Anthonie heeft de afgelopen tijd al enkele veldbezoeken bij boeren in Friesland afgelegd. Zoals gezegd vindt er dit jaar een “nulmeting” plaats. In 2016 en 2017 worden dan speciale beheermaatregelen uitgevoerd in combinatie met meting van de resultaten met betrekking tot vlinders, bijen en rupsen van de Argusvlinder. Anthonie roept *vlindertellers* op om aan dit project deel te nemen. Zij lopen routes van maximaal een kilometer lengte en tellen dan maximaal een half uur per route. De telspanning is in april 1 keer, in mei tot en met augustus 2 keer per maand en in september 1 keer. In totaal 10 bezoeken per jaar en dat voor een periode van 3 jaar (2015-2016-2017). Nulwaarnemingen zijn daarbij eveneens van waarde. In Warten gaat het om 3 boeren en 4 locaties, in Tersoal en Flansum om 2 locaties, in Nes en Earnewâld elk om 1 locatie. ***Wat krijg je ervoor terug?*** Toegang tot normaal ontoegankelijke plekken in agrarisch gebied, deelname aan dit interessante onderzoek en indien gewenst een tegemoetkoming in de reiskosten. Gegadigden kunnen zich in de pauze opgeven bij Anthonie. Hij heeft foldermateriaal over de Argusvlinder bij zich.

Bronvermelding: Rapport Beschermingsplan Argusvlinder - De Vlinderstichting
Mailbericht 22-3-2015 van Sietske Rintjema - It Fryske Gea

6. Pauze.

7. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Hessel Hoornveld jr. laat foto's zien, die hij geschoten heeft tijdens de excursie van de Vlinderwerkgroep op 27 september 2014 in het Fochtelooverveen. Verder een foto van een rups in de Deelen en een filmpje van een spinnende rups.

Saskia Hoornveld: de laatst door haar waargenomen dagvlinder van vorig jaar was een *Atalanta* (10 november 2014); de eerste dagvlinder van dit jaar was eveneens een *Atalanta* (17 maart).

Freek Nijland heeft een vlinderval aangeschaft. Hij laat enkele foto's zien van daarmee gevangen vlinders, o.a. van de vlasbekdwergspanner (*Eupithecia liniariata*).

Siep en Jannie Sinnema zijn eind januari/begin februari voor een tweede keer in Kameroen geweest. Siep laat foto's zien van *Papilio antimachus* (de grootste Afrikaanse dagvlinder met een spanwijdte van zo'n 25 centimeter) en van *Papilio zalmoxis* (de tweede grootste Afrikaanse dagvlindersoort). Van de laatste vlinder toont hij ook een filmpje, waarin te zien is, dat deze het met de roltong opgezogen vocht er even later (vermoedelijk van mineralen en zouten gefilterd) aan de achterkant van zijn lijf weer uit spuit. Een fascinerend schouwspel.

Abel Jagersma deelt mee, dat de Eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) nu ook in het Gaasterland is aangetroffen.

8. Presentatie bijzondere waarnemingen 2014 (Gerrit Tuinstra).

Gerrit inventariseert al 9 jaar nachtvlinders in het Lauwersmeergebied. Hij laat aan de hand van beelden een aantal interessante vondsten de revue passeren. Bijvoorbeeld de landelijk zeldzame Fruitboomdwergspanner (*Eupithecia insigniata*) op 29 april 2014 in de Twijzeler Mieden. NB: Op 18 mei 2013 in Opende ook waargenomen door Anneke van der Veen. Verder de Witte eenstaart (*Cilix glaucata*) waarvan Gerrit constateert dat deze soort zich meer uitbreidt naar het kustgebied, maar in het binnenland nauwelijks meer wordt gezien. Dan een prachtige rups van het Vlasbekuiltje (*Calophasia lunula*) door Gerrit gevonden op één van de vlasbekplantjes op de waddenzeedijk. Een afwijkende vorm van de Witte tijger (*Spilosoma lubricipeda*). Eveneens een afwijkende vorm van de Appeltak (*Campaea margaritata*), namelijk de groene vlinder met witte zomen. Een erg late Vliervlinder (*Ourapteryx sambucaria*) eind september.

In zes kilometerhokken in en rond Drachten telde Gerrit 174 opvallende mijnen met een wel zeer kenmerkend vraatbeeld van de Rolklaversneeuwmot (*Leucoptera lotella*); vooral te vinden op Moerasrolklaver (*Lotus uliginosus*).

Op bladzijde 21 en 22 van de Flinterwille van maart 2015 (inclusief enkele foto's op de middenpagina) heeft Gerrit onder de kop "**Oproep *Coleophora artemisicolella***" een verhaal geschreven over deze micro met de naam Bijvoetbloemkokermot, waarvan de rupsen leven in uitgeholde bloemhoofdjes van

o.a. Bijvoet (*Artemisia vulgaris*) en Zeealsem (*Artemisia maritima*). Het door de rups uitgeholde bloemhoofdje fungeert als kokertje. Gerrit doet een oproep om er in het komende seizoen eens op te letten en foto's van de vondsten te maken.

In de haven van Lauwersoog vond Gerrit de Keizersgalmot (*Coleophora limoniella*) waarvan de rups leeft op Lamsoor (*Limonium vulgare*). Als laatste soort komt de Moswortelmot (*Infurcitinea argentimaculella*) langs. De rupsen van deze microvlinder leven op korstmossen op stenen en oude bomen en dan met name op "poederkost" (de zogemaande groene aanslag).

NB: Voor het artikel ***Inventarisaties nachtvinders in 2014*** van Gerrit Tuinstra zie de bladzijden 25 tot en met 30 van de Flinterwille van maart 2015.

9. Presentatie over het kweken van rupsen (Anneke van der Veen).

Deze bijdrage wordt uitgesteld naar een volgende gelegenheid.

10. Film "Springwatch Guide to Butterflies" over dag- en nachtvinders van de BBC.

Er wordt een deel van deze fascinerende film vertoond, die vanwege de prachtige beelden bij iedereen in de smaak valt.

11. Rondvraag.

Er is niets voor de rondvraag.

12. Sluiting.

Siep Sinnema bedankt Anthonie Stip voor zijn enthousiaste presentatie en wenst allen een goede reis naar huis.

Nieuwe dagvlinderatlas voor Fryslân: IT GIET OAN! Siep Sinnema

Deze zomer zijn veel leden van onze werkgroep al actief geweest met het noteren van dagvlinderwaarnemingen voor onze nieuwe dagvlinderatlas. Hoeveel dat er precies zijn weten we niet, omdat veel waarnemingen direct via internet worden ingevoerd. Een aantal mensen gebruikt nog de oude papieren waarnemingsformulieren en daarvan zijn de afgelopen tijd al een flinke stapel binnengekomen.

Nog even alles betreffende het dagvlinderproject op een rijtje:

Tijdens de voorjaars-bijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op 16 april j.l. hebben we met elkaar besloten om een vervolg te gaan maken op ons boek "Dagvlinders in Fryslân". Ons streven is om in 2020 deze nieuwe atlas te gaan presenteren. Dat betekent, dat we de komende jaren moeten zorgen dat alle kilometerhokken in Friesland worden onderzocht op de aanwezige soorten dagvlinders, net zoals dat is gebeurd in de negentiger jaren van de vorige eeuw bij de totstandkoming van Dagvlinders in Fryslân.

Hoe gaan we te werk?

Dankzij internetsites als Waarneming.nl zijn er uit veel kilometerhokken al gegevens bekend zodat we niet vanaf nul hoeven te beginnen. Alle leden hebben (via de mail of per post) twee kaartjes ontvangen, waarin is zichtbaar gemaakt in welke mate de kilometerhokken al onderzocht zijn. De kaartjes staan ook op onze website. Aan het kaartje van 2000 t/m 2009 kunnen we uiteraard niets meer toevoegen, maar we zullen met elkaar moeten proberen het kaartje van 2010 t/m 2014 zoveel mogelijk "zwart" te krijgen voor 2020! Jullie zien, dat dit kaartje gebieden bevat, die al goed onderzocht zijn, maar er zijn natuurlijk ook nogal wat lege vlekken. Juist in die lege gebieden kun je scoren! Aan dit kaartje kun je dus zien waar we vooral moeten waarnemen om het kaartje egaal zwart te krijgen. Maar natuurlijk zijn ook waarnemingen nodig van hokken waar al een stip staat om een completer beeld van die hokken te krijgen.

De bedoeling is dus, dat iedereen vanaf nu alle dagvlinders die hij of zij waarneemt, noteert met het bijbehorende kilometerhok. Elk kilometerhok heeft een code, die je kunt vinden in de topografische atlas. Als mensen belang hebben bij een gedetailleerde kaart van een bepaald gebied (bv. met de stippen en/of raster van de kilometerhokken en/of de amersfoort coördinaten daarin weergegeven), dan kunnen we daar voor zorgen.

Hoe kun je de gegevens inleveren?

Dat kan op verschillende manieren:

- invoeren via de internetsites op **Waarneming.nl**, op **Telmee** of op **Landkaartje**. Wij krijgen de gegevens van Friesland uit deze bestanden aangeleverd.
- via een **invulformulier in Excel (in de bijlage bij deze mail staat het bestand dat je daarvoor kunt gebruiken)**. Deze ingevulde Excel-formulieren kun je opsturen naar: g.tuinstra14@gmail.com
- via de papieren invulformulieren, die bij de bestuursleden kunnen worden ingeleverd.

Hoe worden jullie op de hoogte gehouden van de voortgang van ons project?

Op onze website www.vlinderwerkgroepfriesland.nl zal regelmatig worden getoond welke vorderingen worden gemaakt door de nieuwste kaartjes te tonen; daarbij zal ook geprobeerd worden om kaartjes te maken waarin je kunt zien welke soorten per kilometerhok al zijn vastgesteld. Verder zal daar ook alle andere nieuws over het project te vinden zijn.

Daarnaast zullen via de mail (en als iemand geen mail heeft, dan via de post) de medewerkers op de hoogte worden gehouden van de vorderingen. En natuurlijk zullen we op onze bijeenkomsten uitgebreid rapporteren over de vorderingen en de planning.

We hopen dat iedereen mee aan de slag gaat en dat de waarnemingen gaan binnenstromen!

Verslag excursie Drents-Friese Wold 2 mei 2015 Gerard Bergsma

Op de parkeerplaats van het Buitencentrum van Staatsbosbeheer bij Terwisscha verzamelen zich rond 13.30 uur een vijftiental deelnemers aan deze excursie. Het is vrij zonnig weer met wat wolken en een temperatuur van ongeveer 17 graden. Niet echt warm, maar we moeten het ermee doen. We beginnen aan een leuke wandeling door het gevarieerde bos met een diversiteit aan loofbomen, dennen, sparren.

Direct aan het begin van de route zien we een mannetje Oranjetipje, een Klein geaderd witje, een mannetje Citroenvlinder, een Landkaartje en een Smaragdlangsprietmot (*Adela reaumurella*). Langs een breed zandpad staan grote beukenbomen en tot zijn verrassing vindt Gerrit Tuinstra op een stam een tweetal kokertjes van de Moswortelmot (*Infurcitinea argenticumaculella*) op de “poederkost” (= groene aanslag). De kokertjes

heeft hij dit jaar zelf voor het eerst elders in Friesland gevonden. Uit de waarnemingen van deze soort blijkt, dat hij wel in het Drents-Friese Wold voorkomt, maar dan uitsluitend aan de Drentse kant is gezien. De kokertjes zijn vast op veel meer plekken te vinden; we moeten er voortaan maar eens op letten. Verderop langs het pad liggen heidevelden en daar gaan we eens goed kijken wat we aantreffen. Achtereenvolgens vinden we een tweetal Smaragdlangsprietmoten (*Adela reaumurella*), een zakje van de Sigaarzakdrager (*Taleporia tubulosa*) waarvan de vlindertjes vliegen van mei tot half juli, een zakje van de Gewone zakdrager (*Psyche casta*), een mannetje Citroenvlinder, een Groot koolwitje, een tweetal exemplaren van de Weegbreemot (*Pyrausta despicata*), een Berkenbladsnijdermot (*Incurvaria pectinea*), een *Heliozela*-soort, een Kleine vuurvlinder, de heidepalpmot (*Neofaculta ericetella*), een Fijngestreepte

haakbladroller (*Ancylis apicella*), een Dagpauwoog, een Boomblauwtje, een rups van de Hageheld (*Lasiocampa quercus*), een mannetje en een vrouwtje van de Gewone heispanner (*Ematurga atomaria*), de Smalvleugeldwergspanner (*Eupithecia nanata*).

Na deze rijke en beschut liggende heidevelden (er waait toch wel een kille wind) lopen we het bos weer in en scoren daar een Bont zandoogje, twee Klein geaderde witjes, een zakje van de Sierlijke zakdrager (*Proutia betulina*), een Larikskokermot (*Coleophora laricella*), zes Citroenvlinders, een Dagpauwoog en vijf Kleine vuurvlinders. We wandelen over een smal pad wat heel lang in zuidwestelijke richting door het bos loopt; er zijn hier weinig open plekken en dus nauwelijks vlinders. Daarom besluiten we ons richting het open Aekingerzand te verplaatsen. Daar aangekomen nuttigen we het meegenomen brood, water of andere dranken. In de struiken naast het brede zandpad ontdekken we een tweetal Groentjes, zo vers als het maar kan en die moeten natuurlijk op de foto! De middag is al gevorderd en we lopen langzaam terug naar de parkeerplaats bij het Buitencentrum van SBB. Onderweg spotten we nog drie Kleine vuurvlinders, twee Citroenvlinders plus een plakkaat met eitjes van de Witvlakvlinder (*Orgyia antiqua*).

Bij de auto's aangekomen, besluiten we om niet te gaan nachtvlinderen. Het belooft een koude nacht te worden. Gelukkig kunnen we terugkijken op een fijne wandeling in een mooi vlinderrijk gebied.

Verslag excursie De Kiekenberg 6 juni 2015   Luut de Zee

Zaterdag 6 juni vond de excursie naar De Kiekenberg plaats. In 2013 waren we hier ook al eens in dit natuurgebied van Staatsbosbeheer bij Nieuwehorne geweest. Toen waren we er in augustus, maar het leek ons interessant om hier ook eens in juni een kijkje te nemen. Het weer in juni kende in 2015 pieken en dalen. Daags voor de excursie was het op sommige plaatsen in Nederland ineens uit het niets tropisch warm, terwijl het enkele dagen daarvoor koel was met nauwelijks 16 graden en veel wind. Op de dag van de excursie was het weer redelijk, licht bewolkt, ongeveer 18 graden en niet al veel wind. Om 14 uur was de parkeerplaats aan de Siebe Annesweg zo goed als vol. Ongeveer 20 deelnemers gingen op pad. De eerste dagvlinder die werd gezien was een Citroenvlinder. Deze soort werd vaker gezien, maar de meest waargenomen dagvlinder was het Bont zandoogje. Verder werden vooral dagvlindersoorten gezien die je ook in je tuin zou kunnen zien. Maar we zagen ook het Groentje en dat is niet een soort die je overal ziet. Daarnaast werden er ook diverse macro's en micro's gezien. Op de heide zagen we zoals verwacht veel Gewone heispanners. Dat micro's ook zeer fraai kunnen zijn werd bewezen door de waarnemingen van *Olethreutes arcuella* en *Enarmonia formosana*. Naast vlinders werden er ook rupsen gevonden, waaronder de fraaie Ringelrups en rupsen van de Bruine metaalvlinder. Tenslotte vonden we nog harsbuilen van *Retinia resinella*. Er werden niet bijzonder veel soorten vlinders gezien, maar het wandelen door het afwisselende natuurgebied met bos en heide

maakten het tot een zeer aangename middag. Bovendien was er ook veel gelegenheid om verschillende soorten libellen te fotograferen. Van deze mogelijkheid werd dan ook volop gebruik gemaakt. De bedoeling was om 's nachts te gaan lichten, maar gezien de voorspelde lage temperaturen voor de nacht werd dit gedeelte van de excursie helaas afgeblazen. Zo kon een ieder rond 17 uur na een leuke middag weer huiswaarts keren.

Soortenlijst

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam
<i>Gonepteryx rhamni</i>	Citroenvlinder
<i>Callophrys rubi</i>	Groentje
<i>Lycaena phlaeas</i>	Kleine vuurvlinder
<i>Vanessa cardui</i>	Distelvlinder
<i>Pararge aegeria</i>	Bont zandoogje
<i>Pieris napi</i>	Klein geaderd witje
<i>Vanessa atalanta</i>	Atalanta
<i>Deltote deceptor</i>	Bonte marmerruil
<i>Deltote bankiana</i>	Zilverstreep
<i>Perconia strigillaria</i>	Gestreepte bromspanner
<i>Autographa gamma</i>	Gamma-uil
<i>Rhagades pruni</i>	Bruine metaalvlinder
<i>Ematurga atomaria</i>	Gewone heispanner
<i>Pleurota bicostella</i>	Witstreepprachtvleugeltje
<i>Timandra comae</i>	Lieveling
<i>Erannis defoliaria</i>	Grote wintervlinder
<i>Psyche casta</i>	Gewone zakdrager
<i>Nemophora degeerella</i>	Groot geelbandlangsprietje
<i>Malacosoma neustria</i>	Ringelrups
<i>Retinia resinella</i>	Groot harsmanneltje
<i>Anthophila fabriciana</i>	Kleine brandnetelmot
<i>Lomographa bimaculata</i>	Tweevlekspanner
<i>Bupalus piniaria</i>	Dennenspanner
<i>Lomographa temerata</i>	Witte schaduwspanner
<i>Colostygia pectinataria</i>	Kleine groenbandspanner
<i>Epirrhoe alternata</i>	Gewone bandspanner
<i>Cepphis advenaria</i>	Herculesje
<i>Olethreutes arcuella</i>	Strooisellaagbladroller
<i>Enarmonia formosana</i>	Vruchtboomschorsboorder

Verslag excursie Schiermonnikoog zaterdag 18 juli 2015 Gerard Bergsma

Precies op deze dag is het mooi (maar fris) weer tijdens een aaneenschakeling van slechte dagen met regen. We hebben geluk. Vanaf 9.00 uur verzamelen we ons voor het kantoor van de veerboot in Lauwersoog. Er blijken 14 deelnemers aan deze excursie te zijn. De bootreis naar Schiermonnikoog verloopt prettig onder het genot van een kopje koffie. Na aankomst op het eiland regelen we allemaal een huurfiets en gaan op pad langs de dijk in westelijke richting. Het waait keihard en we tornen op deze eerste etappe tegen de wind in. Onze eerste stop is bij de jachthaven waar we in de luwte van een dijk de volgende vlindersoorten waarnemen > Atalanta (1 ex.), Bruin zandoogje (5 ex.), Hooibeestje (1 ex.), Zwartspruetdikkopje (2 ex.), Duinparelmoervlinder (1 ex.), Klein koolwitje (1 ex.), Kleine vos (1 ex.), Gamma-uil (*Autographa gamma*), Stompvleugelgrasuil (*Mythimna impura*), Maïsboorder (*Ostrinia nubilalis*).

We fietsen verder langs de zuidwestkant van het eiland en volgen daarbij het heuvelachtige fietspad naar de westpunt. Onderweg stappen we hier en daar af om de omgeving af te speuren naar vlinders. Ook in dit deel is de vlinderooft groot en lijkt veelal op die van het vorige kilometerhok. Hier treffen we ook de eerste rupsen van de Sint-jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*) aan (10 ex.), maar ook de Bruine grijsbandspanner (*Cabera exanthemata*), de Gewone bandspanner (*Epirrhoe alternata*) en een exemplaar van de Purpermot (*Pyrausta purpuralis*).

Na de bocht aan de westpunt van Schiermonnikoog vervolgen we het fietspad in oostelijke richting en hebben nu uiteraard de wind mee en dat is best wel fijn, want het rijdt gemakkelijker; tevens voelt het door het ontbreken van de harde wind in je gezicht ook meteen warmer aan. In de opvolgende kilometerhokken in de Westerduinen, langs het strandhotel, via de Noorderduinen naar de Oosterduinen zien we al fietsend en tijdens enkele stops weer de gebruikelijke dagvlinders, maar nu meer Duinparelmoervlinders, twee Kleine vuurvlinder plus een ei-afzettende Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*). Het eitje wordt zo goed mogelijk gefotografeerd.

Ergens langs het fietspad in de Oosterduinen houden we onze etenspauze en genieten in de luwte van een duin van de aangename zonnewarmte. In de directe omgeving noteren we nog een aantal dagvlinders. Luut de Zee had gelezen, dat het Bruin blauwtje (*Aricia agestis*) in de Oosterduinen moest voorkomen. Met dit gegeven in ons achterhoofd besluiten we op een geschikte plek

verderop in dit gebied te onderzoeken of dit geluk ons ook ten deel mag vallen en waarachtig lukt het Siep Sinnema om een zeer gaaf exemplaar van het Bruin

blauwtje (een mannetje) te vangen. **Foto: zie blzd. 17.** Het arme insect wordt vervolgens plat gefotografeerd wat hij gelukkig vrij gewillig ondergaat. Na circa 10 minuten poseren, heeft hij er genoeg van en ‘poetst de plaat’. Opgetogen vervolgen we onze tocht en rijden via de Reddingsweg naar het dorp om bij ijssalon ‘Ambrosijn’ onze (bij de fietsverhuur ontvangen) bonnen in te wisselen voor het ‘nectar van de goden’, oftewel genieten van een aantal hemelse smaken ijs. Na de ijspauze fietsen we via het Scheepstrapad weer naar de duinen. Aan de westkant van het Scheepstrapad ligt een mooi natuurgebied waar we een wandeling maken en een paartje Duinparelmoervlinders kunnen fotograferen. **Foto: zie blzd. 17.** Daar treffen we ook de Weegbreemot (*Pyrausta despicata*) en de Prachtmot (*Oncocera semirubella*) aan. In de Noorderduinen aangekomen, bezoeken we nog een prachtige natuurplek waar o.a. Parnassia (*Parnassia palustris*) en de Moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*) in bloei staat.

Via de Badweg terug naar het dorp. We hebben inmiddels trek gekregen in een warme hap en belanden na een omzwerving bij een prima snackbar. Het is er druk, maar na een tijdje heeft iedereen het bestelde eten en drinken en kunnen we op het terras bijkomen van deze schitterende dag. De fietstocht naar de boot verloopt voorspoedig (voor de wind) en in de vooravond varen we (nog steeds in de zon) terug naar het vasteland.

Dagvlinders:

- Zwartsrietdikkopje (*Thymelicus lineola*)
- Citroenvlinder (*Gonepteryx rhamni*)
- Groot koolwitje (*Pieris brassicae*)
- Klein koolwitje (*Pieris rapae*)
- Kleine vuurvler (*Lycaena phlaeas*)
- Bruin blauwtje (*Aricia agestis*)
- Kleine vos (*Aglais urticae*)
- Atalanta (*Vanessa atalanta*)
- Duinparelmoervlinder (*Argynnis niobe*)
- Bruin zandogje (*Maniola jurtina*)
- Hooibeestje (*Coenonympha pamphilus*)

Nachtvlinders:

- Gamma-uil (*Autographa gamma*)
- Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*)
- Sint-jansvlinder (*Zygaena filipendulae*)
- Sint-jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*) - Rupsen
- Gewone bandspanner (*Epirrhoe alternata*)
- Stompvleugelgrasuil (*Mythimna impura*)
- Maisboorder (*Ostrinia nubilalis*).
- Bruine grijsbandspanner (*Cabera exanthemata*)
- Purpermot (*Pyrausta purpuralis*)
- Weegbreemot (*Pyrausta despicata*)
- Prachtmot (*Oncocera semirubella*)

Verslag middagexcursie soortendag FFF It Bûtenfjild Gerard Bergsma

Op zaterdag 15 augustus hadden we oorspronkelijk een excursie naar De Deelen gepland, maar een uitnodiging van de Fryske Feriening foar Fjildbiology (FFF) aan de Vlinderwerkgroep om deel te nemen aan de FFF-soortendag in It Bûtenfjild deed ons besluiten hierop in te gaan. Dit gebied ligt grofweg tussen Molend (west), Hardegarijp (zuid), Veenwouden (zuidoost), De Valom (oost) en Broeksterwoude (noord) en bestaat uit een aaneenschakeling van gebieden zoals het Ottema Wiersma reservaat, Sippenfennen, Amelannen, Klyndobbe en Houtwiel. De verzamelplaats is de werkschuur van Staatsbosbeheer bij het ‘Goddeloos Tolhuis’ aan de Valomstervaart linksonder Broeksterwoude. Het is er

Vlekdaguil
(*Heliothis peltigera*)
St. Nicolaasga, 27-05-2015
Foto: A.Saunders)
Zie blzd.27

Florida-uilt (*Spodoptera exigua*)
St. Nicolaasga, 12-09-2015
(Foto: A.Saunders) Zie blzd.27.

Bruine grasuil (*Rhyacia simulans*)
St. Nicolaasga, 16-09-2015
(Foto: A.Saunders) Zie blzd. 27.

Plakker
(*Lymantria dispar*)
St. Nicolaasga,
18-08-2015
(Foto: A.Saunders)
Zie blzd. 27.

Tijgerblauwtje (*Lampides boeticus*)
 Hulstreed, Hoornsterzwaag, 25-08-2015
 (Foto's: M. Pemmelaar)
 Zie blzd.31.

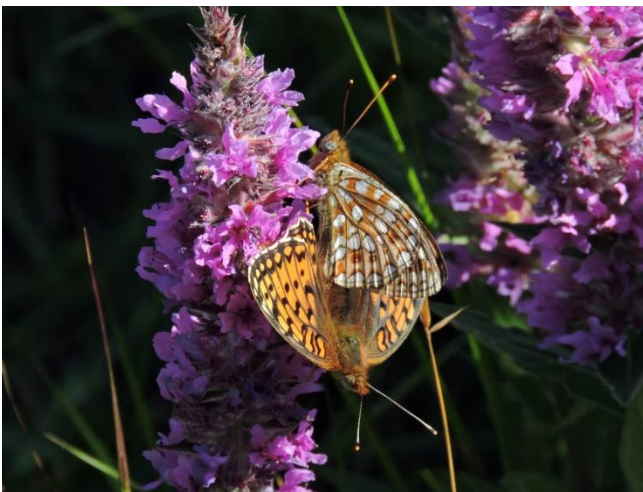
Veenhooibeestje (*Coenonympha tullia*) op
 Dopheide.Fochteloërveen, Foto: Judith
 Bouma. zie blzd.28.

Groentje (*Callophrys rubi*), Hulstreed.
 (Foto: M.Pemmelaar) zie blzd. 30.

Bruin blauwtje (*Aricia agestis*)
Schiermonnikoog, 18 juli 2015
Foto's: S.Sinnema)
Zie blzd. 14.

Duinparelmoervlinder
(*Argynnis niobe*),
copula
Schiermonnikoog,
18 juli 2015
(Foto: S.Sinnema)
Zie blzd. 14.

Gangmijnen van de
Bruine rozenmineermot
(*Stigmella anomalella*).
(herbariummateriaal)
Foto: G. Tuinstra
Zie blzd. 23.

Enkele bijzondere waarnemingen van 2015:

Roodstreepspanner (*Rhometra sacraria*)
Opeinde, 30-08-2015 (Foto H. Kuypers)

Roodstreepspanner (*Rhometra sacraria*)
Hemrik, 31-08-2015 (Foto S. Sinnema)

Bruine sikkelluil (*Laspeyria flexula*)
Hemrik, 3-07-2015. Foto: S. Sinnema

Bochtige smele-uil (*Photedes minima*)
Hemrik, 4-07-2015 Foto: S. Sinnema

een drukte van belang, want vele mensen van diverse natuurgroepen hebben gevolg gegeven aan de oproep om mee te doen aan de soortendag. Ook een klein aantal leden van de Vlinderwerkgroep Friesland zijn aanwezig.

Vrij snel na 14.00 uur gaan de deelnemers in grotere of kleinere groepen op pad voor de inventarisatie in de natuurterreinen van It Bûtenfjild. Met een klein groepje gaan wij naar vlinders kijken in en rond het gebied van Houtwiel. Het waait behoorlijk en het is aan de frisse kant, maar de zon gaat schijnen en dan wordt het toch nog leuk. Tijdens onze wandeling zien we 15 Kleine koolwitjes, 20 Zwartsprietdikkopjes, 6 Bonte zandoogjes, een Hooibeestje, een Bruin zandoogje en een Atalanta. Verder aan macronachtvlinders 2 exemplaren van de Gamma-uil (*Autographa gamma*) en 2 exemplaren van de Lievaling (*Timandra comae*) en de volgende micronachtvlinders: Gewone grasmot (*Chrysoteuchia culmella*), Variabele grasmot (*Agriphila tristella*), Meidoornstippelmot (*Yponomeuta padella*), Scherphoekvedermot (*Amblyptilia acanthadactyla*), Kroosvlindertje (*Cataclysta lemnata*), Muntvlinder (*Pyrausta aurata*), Distelzadelmot (*Epiblema scutulana*), Waterleliemot (*Elophila nymphaeata*). In de loop van de middag neemt de bewolking hand over hand toe en de zon verdwijnt. Het wordt daardoor steeds frisser met een stevige noordenwind. Tegen etenstijd zijn de meeste mensen huiswaarts gekeerd op een kleine fanatieke groep na, die om 19.00 uur het veld weer ingaat voor onderzoek naar o.a. waterplanten. Hieronder ook Jeroen Breidenbach en Merel Zweemer. Vanuit het zuiden naderen buien met onweer, die inmiddels gevorderd zijn tot de lijn Kampen-Zwolle. Samen met Mark Hilboezen van de FFF ben ik nog als enige van de Vlinderwerkgroep bij de werkschuur van SBB in afwachting van iets beter weer (minder wind en kou) om te gaan nachtvlinderen, maar na een klein regenbuitje houd ik het voor gezien en keer terug naar huis. Onderweg bij Drachten draait de wind naar zuid en wordt het voelbaar warmer. De windstromingen uit noord en zuid verkeren hier in een patstelling en verderop rijdend wordt het nagenoeg windstil. Achteraf vernomen, dat Jeroen Breidenbach en Merel Zweemer in de loop van die avond wel hun lamp heeft opgesteld (zie verslag hieronder) en nog een behoorlijke vangst hebben gerealiseerd.

Nachtvlinders Soortendag FFF It Bûtenfjild Merel Zweemer

Zaterdag 15 augustus 2015 organiseerde de FFF (Fryske Feriening foar Fjildbiology) in plaats van de traditionele ledenexcursie een soortendag, waarbij het de bedoeling was om zoveel mogelijk soorten vast te stellen. De gebieden die bezocht werden gedurende deze soortendag lagen allemaal in het Bûtenfjild. Zeker vanaf de middag was het bewolkt en hing er de dreiging van regen. Hoewel het in het grootste deel van Nederland regende, konden we op Buienradar zien dat de buien zo'n beetje aan de zuidgrens van Friesland oplossen. Vandaar ook dat we besloten om de nachtvlinderexcursie door te laten gaan. Helaas stonden we uiteindelijk slechts met vier mensen te nachtvlinderen, Mark Hilboezen, Jacob

Hananburg, Jeroen Breidenbach en ikzelf. Wegens de dreiging van regen hadden meerdere leden van de Vlinderwerkgroep verstek laten gaan en na een dag rondstruinen in het veld waren vrijwel alle leden van de FFF te moe om nog naar het nachtvlinderen te gaan.

We kozen ervoor om langs het fietspad aan de noordzijde van De Houtwiel onze opstelling op te zetten. Hoewel de wind met kracht 3 uit het noordwesten woei, stonden we beschut en windstil achter een haag van gevarieerde bomen en struiken. Ook was het een vrij warme nacht (17 graden Celsius) waardoor het lange tijd aangenaam vlinderen was. We bevonden ons wel aan de rand van een nat gebied dus uiteindelijk ontstond er toch mist.

Met 93 soorten vlinders hadden we een diverse en leuke vangst, waardoor thuisblijvers ongelijk kregen. Hier zaten enkele opvallende soorten tussen, zoals Kruiskruidmot (*Homoeosoma nebulella*) en Zandkleurige borstelmos (*Epermenia falciformis*). Ook noteerden we het Plat beertje (*Eilema lurideola*), maar naderhand kregen we hierop het commentaar dat deze soort zeldzaam zou zijn in het betreffende gebied. Helaas hadden we de vlinders ook niet gedocumenteerd. Van deze soort zijn we dus niet zeker meer. Misschien volgend jaar nog maar een keer vlinderen om na te gaan of de soort er wel of niet voorkomt. Andere soorten die aangetroffen werden, waren juist erg kenmerkend voor het gebied, zoals Rietvink (*Euthrix potatoria*, 26 exemplaren), Grote beer (*Arctia caja*, 2 exemplaren), Geelbruine rietboorder (*Archanara dissoluta*, 3 exemplaren), Egelskopmot (*Nymphula nitidulata*, 2 exemplaren), Goudgele boorder (*Gortyna flavago*, 2 exemplaren) en nog veel meer.

Verslag excursie bladmineers Gerrit Tuinstra

Op 26 september j.l. is een aantal leden van de Vlinderwerkgroep Friesland op zoek geweest naar bladmineerders, tijdens de jaarlijkse bladmineerdersexcursie. Aanwezig waren Rob de Ridder, Andy Saunders, Abel en Franciska Jagersma, Hessel Hoornveld jr., Sake Roodbergen, Anneke van der Veen en ondergetekende! En natuurlijk niet te vergeten, als specialist op het gebied van bladmineerders was Leo Bot weer aanwezig. Hij was halverwege de ochtend al van huis (op Terschelling) vertrokken om op de afgesproken tijd – 14.00 uur – in Oudemirdum aanwezig te kunnen zijn.

Deze excursielocatie was niet zomaar gekozen. Al jaren lang wordt door allerlei mensen in het land naar bladmineerders gekeken. En daarmee is zo langzamerhand een groot deel van de Nederlandse uurhokken wel een keer bekeken. Joop Kuchlein werd gevraagd om aan te geven welke hokken nog maar weinig of niet onderzocht zijn op het voorkomen van bladmineerders. Dat bleken er voor onze provincie slechts drie te zijn. Twee daarvan zijn waren voor de excursie niet geschikt omdat het om hokken gaat die voor het overgrote deel uit agrarische gronden bestaan. Uiteraard zullen ook in dergelijke gebieden bladmineerders voorkomen, maar het zullen er niet veel zijn. Voor het derde hok is dat heel anders.

In het uurhok dat we bezocht hebben ligt een stukje van de dorpskern van Oudemirdum en het aangrenzende agrarische gebied met diverse landschapselementen en een deel van een uitgestrekt bosgebied. En juist ook in bebouwd gebied is vaak een behoorlijke variatie aan soorten struiken en bomen te vinden en daarmee in potentie interessant voor veel soorten bladmineerders. Op zich vreemd dus dat dit hok nog niet eerder bezocht was!

De eerste mijnen werden gevonden in het centrum van Oudemirdum, in de bladeren van linde (*Tilia spec.*) die reeds van de bomen gewaaid waren. Het waren mijnen van *Bucculatrix thoracella* (lindeooglapmot). Rupsen van *Bucculatrix*-soorten maken over het algemeen heel kleine gangmijntjes, bij sommige soorten ook wel ‘komma-mijntjes’ genoemd omdat ze in de vorm van een komma in het blad liggen. De mijntjes van *B. thoracella* liggen altijd in de hoek van twee nerven. Ze zijn heel kenmerkend en omdat er op linde niet zoveel andere soorten mineren, zijn ze eenvoudig te determineren. Naar een andere soort van linde werd nog even gezocht (*Stigmella tiliae* (lindemineermot)), maar de veel langere gangmijnen van deze soort konden niet worden gevonden.

De volgende mijnen werden gevonden in de bomen en struiken rond de kerk, centraal gelegen in Oudemirdum. Overigens moest goed gezocht worden voordat de eerste mijnen hier tevoorschijn kwamen en het resultaat van dit stukje groen viel met acht soorten ook ietwat tegen. Op gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) werden de mijnen van *Phyllonorycter geniculella* (gewone-esdoornvouwmot) en *Caloptilia rufipennella* (donkere esdoornstelmtot) gevonden. De rupsen van de meeste *Phyllonorycter*-soorten – overigens als imago veelal bijzonder mooi gekleurd en getekend – maken vouwmijnen in de bladeren van struiken en bomen. Veel soorten maken de mijnen aan de onderzijde van het blad, maar er zijn ook een aantal waarvan de vouwmijn juist aan de bovenzijde van het blad zit. De rupsen van *Caloptilia*-soorten zijn te vinden door te zoeken naar naar beneden toe ‘omgevouwen bladlobben’. Vaak maken de rupsen een aantal van deze omgevouwen bladlobben, in verschillende formaten. Ze zijn dikwijls aanwezig op een en hetzelfde blad. Overigens geldt voor zowel *P. geniculella* als *C. rufipennella* dat de vouwmijnen danwel omgevouwen bladlobben voorafgegaan worden door een heel klein gangmijntje, veroorzaakt door het kleine rupsje dat net uit het ei gekropen is. Ze bijzonder klein en erg lastig te vinden. Naast deze mijnen werden op lijsterbes (*Sorbus aucuparia*) en gewone es (*Fraxinus excelsior*) de mijnen van resp. *Lyonetia clerkella* (hangmatmot) en *Caloptilia syringella* (seringenstelmtot) aangetroffen. *L. clerkella* is een zeer polyfage soort en kan als rups voorkomen op een groot aantal soorten struiken en bomen. Later in de middag werden de goed herkenbare en vaak erg lange gangmijnen van dit kleine, hoofdzakelijk wit gekleurde vlindertje nog aangetroffen op sleedoorn (*Prunus spinosa*), sierappel (*Malus spec.*) en berk (*Betula spec.*). De (blaas)mijnen van *C. syringella* werden alleen gevonden op gewone es, maar kunnen ook gevonden worden op sering (*Syringa spec.*) en liguster (*Ligustrum spec.*).

Op eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*), in de beplanting rond de kerk, werden vier soorten bladmineerders gevonden; *Parornix anglicella* (meidoornzebramot), *Phyllonorycter oxyacanthae* (meidoornvouwmot), *Stigmella perpygmaeella* (meidoornhoekmineermot) en *S. oxyacanthella* (boogjesmineermot). De rupsen van Parornix-soorten leven – nadat ze een klein gangmijntje gemaakt hebben – in blaasmijntjes in bladlobben of –randen. Oudere rupsen verlaten de blaasmijntjes en leven verder in een omgeslagen bladlob of –rand. De rupsen van Stigmella-soorten maken over het algemeen fraaie gangmijnen. De mijnen van *S. perpygmaeella* worden gekenmerkt door de ligging tussen twee nerven, of tussen een nerf en de bladrand. Een ander kenmerk, dat voor meerdere soorten geldt, is de manier waarop de frass (poepkorreltjes van de rups) in de mijn ligt. Bij sommige soorten ligt de gehele gang vol met frass en bij andere soorten juist alleen centraal in de gang. Maar er zijn ook soorten waarbij de frass netjes in ‘boogjes’ in de mijn ligt. Vaak is dit met het blote oog al goed te zien, soms is een loupe handig. Het kenmerk van de in ‘boogjes liggende frass’ is van toepassing bij o.a. *S. oxyacanthella*.

Nadat de beplanting rond de kerk doorzocht was, werd geconstateerd dat we eigenlijk (nog net) in het verkeerde uurhok aan het zoeken waren, dus in een hok waarvan al vrij veel bekend was. Daarom werd besloten even stevig door te lopen totdat we in het hok kwamen waarvan nog niet veel bekend was, aan de oostzijde van Oudemirdum. Tijdens de wandeling door de bebouwing van Oudemirdum, met beplanting in tuinen en in gemeente-perkjes, werden van een aantal soorten de mijnen gevonden. Een daarvan was *Ectoedemia septembrella* (hertshoimineermot). De mijn van deze soort is op veel plekken en vaak gemakkelijk te vinden op Sint janskruid (*Hypericum perforatum*). De blaadjes van deze plant zijn vrij klein en ook de mijntjes zijn dus niet groot, maar wel opvallend. De rupsen maken in eerste instantie een vrij lange gangmijn, slingerend door het blad. In een later stadium verandert de gangmijn in een blaasmijn. Deze combinatie van gang- en blaasmijn is kenmerkend voor veel Ectoedemia-soorten. De rups van *E. septembrella* verpopt in een cocon in de mijn. Door de planten te verzamelen kunnen de vlinders vrij eenvoudig uitgekweekt worden. *E. septembrella* gebruikt niet alleen Sint janskruid als waardplant, maar ook diverse andere Hypericum-soorten. Tijdens de excursie werden mijnen gevonden op een houtige Hypericum-soort, die door de gemeente aangeplant was in verschillende perken langs de weg en die vaak ook in tuinen aangeplant worden. Ectoedemia-soorten zijn – evenals Stigmella-soorten – bijzonder klein. Zo bedraagt de spanwijdte van *E. septembrella* ongeveer 5-6 mm.! Tijdens de wandeling naar het juiste uurhok werden in een tuin, in een heg van (rode) beuk (*Fagus sylvatica*), de mijnen gevonden van de in Nederland zeer algemene *Phyllonorycter maestingella* (beukenvouwmot) en de iets schaarsere *Parornix fagivora* (beukenzebramot). Op hazelaar werden vouwmijnen van *Phyllonorycter coryli* (hazelaarblaasmot) gevonden. In ‘het juiste uurhok’ werden twee andere beuken-soorten gevonden;

Stigmella tityrella (zigzagbeukenmineermot) en *S. hemargyrella* (zilverbandbeukenmineermot). Een aardig en goed bruikbaar kenmerk voor deze beide soorten is de richting waarin de rups mineert. De mijn van *S. tityrella* begint in de regel centraal op het blad, meestal vanaf de hoofdnerf en loopt dan naar buiten toe. De mijn van *S. hemargyrella* begint juist aan de bladrand en loopt in de richting van de hoofdnerf. Op roos (*Rosa spec.*) werden de fraaie gangmijntjes van *Stigmella anomalella* (bruine rozenmineermot) gevonden. **Foto: blzd. 18.** Deze mijnen zijn vaak hele fraaie voorbeelden van gangmijnen met een heel duidelijk zwart frass-spoor. Ook op rozen in tuinen kunnen vaak talrijke mijnen van deze soort gevonden worden.

Tijdens de korte wandeling vanaf het vorige punt tot een plek waar we weer wat langer zochten, werd een aantal soorten gevonden waaronder *Stigmella plagicolella* (pruimenballonmot), op sleedoorn en *Stigmella microtheriella* (maagdelijke mineermot) op haagbeuk (*Carpinus betulus*). Daarna werd even intensiever gezocht in de diverse soorten bomen en struiken in de rand van een klein bosje, nog steeds in de bebouwde kom van Oudemirdum. Vanwege de variatie in begroeiing werden hier ook verschillende soorten mineerders gevonden, die hier niet allemaal genoemd worden. Maar interessant waren de vondsten van een aantal soorten op Spaanse aak of veldesdoorn (*Acer campestre*). Een van die soorten was *Caloptilia hemidactylella* (bonte esdoornstelmtot). Deze soort werd pas in 2007 voor het eerst in Nederland gevonden maar heeft zich inmiddels over heel het land weten te verspreiden. Net als andere *Caloptilia*-soorten geldt dat ook deze soort vrij eenvoudig te vinden is aan de hand van de omgevouwen bladlobben, in dit geval dus op Spaanse aak. Naast de vouwmijnen van *Phyllonorycter acerifoliella* (Spaanse aakvouwmot) werden op deze boomsoort ook nog *Ectoedemia louisella* (akenvruchtmineermot) en *Stigmella aceris* (akenmineermot) gevonden. Beide soorten zijn leuk om even apart te vermelden. De eerste omdat die soort ook nog niet zo lang uit Nederland bekend is (2004) en de tweede omdat de rupsen daarvan niet in de bladeren mineren, maar – zoals de Nederlandse naam ook al zegt – in de welbekende vruchten (vleugeltjes) van Spaanse aak. *E. louisella* is specifiek voor Spaanse aak, maar ook in de vruchten van de gewone en Noorse esdoorn leeft steeds een specifieke soort. De rupsen van *E. louisella* veroorzaken hele fijne gangmijntjes, vanuit het dikke gedeelte van het vleugeltje en het mijntje loopt uit in de het flinterdunne deel van het vleugeltje. Omdat het mijntje veelal donker kleurt valt deze goed op in de vrucht, zeker als deze tegen het licht gehouden wordt.

In hetzelfde bosje werd op berk een vouwmijn van een *Phyllonorycter*-soort gevonden. Er zijn twee soorten die heel erg op elkaar lijken, op berk. Dat zijn *P. ulmifoliella* (berkenvouwmot) en *P. anderidae* (berkenopslagvouwmot). Zoals de Nederlandse naam aangeeft zou deze laatste soort (met name) op opslag van berk voorkomen en *P. ulmifoliella* (ook?) op oudere bomen. Een onderscheidend

kenmerk is dat de rups van *P. ulmifoliella* een cocon maakt en zich daarin verpopt, terwijl de pop van *P. anderidae* geen cocon maakt en dus los in de mijn ligt. Omdat in het blad dat gevonden werd een pop zichtbaar was, werd de mijn geopend om te zien of er een cocon aanwezig was en dat leek niet het geval te zijn. Dus werd de vondst bestempeld als *P. anderidae*! Echter bij thuiskomst en na het lezen van enige nadere info over beide soorten, werd het blad onder het binoculair nog een keer goed bekeken. Er wordt namelijk geschreven dat de cocon van *P. ulmifoliella* soms maar heel ‘dunnetjes’ gemaakt wordt en daardoor niet altijd duidelijk zichtbaar is. Dit bleek ook het geval bij het gevonden exemplaar, waarbij onder het binoculair een cocon cq. spinsel waargenomen werd, in de rand van de mijn. Dus toch *P. ulmifoliella*!

Op zwarte els (*Alnus glutinosa*) werd een aantal mijnen van *Phyllonorycter rajella* (gewone elzenvouwmot) gevonden. De mijn – aan de onderzijde van het blad – is vrij fors en heeft één duidelijke lengteplooi. Ook dit is een kenmerk voor sommige soorten; het aantal plooien in de (vouw)mijn. Sommige soorten hebben geen plooi, andere één of sommige juist meerdere. Op het elzenblad dat we vonden zaten twee mijnen en uit beide stak een pophuls. Waarschijnlijk waren de vlinders niet lang geleden uitgekomen.

Dat er niet alleen op inheemse struiken en bomen bladmineerders zitten, werd geconstateerd aan de hand van de mijnen van *Cameraria ohridella* (paardekastanjemineermot) en *Phyllonorycter platani* (plataanvouwmot). Beide soorten, maar met name *C. ohridella*, kunnen erg talrijk zijn. Van *P. platani* kunnen dikwijls een stuk of vijf (zeer duidelijke) vouwmijnen aangetroffen worden aan de onderzijde van de grote plataanbladeren. Maar dat is niets vergeleken bij de soms tientallen blaasmijnen van *C. ohridella* op de bovenzijde van een kastanjeblad. Ik heb ze nooit geteld, maar op een forse kastanje kunnen denk ik tienduizenden mijnen zitten!

Tijdens het laatste deel van de excursie, net buiten de bebouwde kom van Oudemirdum, werden in de bomen en struiken langs een (fiets)pad de mijnen gevonden van *Tischeria ekebladella* (gewone eikenvlekmot), *Ectoedemia albifasciella* (gewone eikenblaasmijnmot), *Stigmella aurella* (goudbandmineermot) en *Bucculatrix frangutella* (vuilboomooglapmot). De eerste twee werden gevonden op zomereik (*Quercus robur*) en de laatste op resp. braam (*Rubus fruticosus*) en Vuilboom (*Rhamnus frangula*).

En gelukkig vond Anneke ook nog een rups! Het was de bedoeling om tijdens deze excursie ook te zoeken naar rupsen – anders dan bladmineerders. Echter door het vele zoekwerk naar de mineerders werden er eigenlijk geen rupsen gevonden. Maar deze vondst maakte dat goed. Het was de prachtige rups van *Acrionicta psi* (psi-uil), met diverse kleuren en fraaie beharing en borstels en daarmee een mooie afsluiter van de excursie!

Nationale Nachtvlieder Nacht Kruidhof Buitenpost 2015 Siep Sinnema

Dit jaar was vrijdag 11 september aangewezen als nationale nachtvlieder nacht in Nederland; op vele locaties in Nederland konden mensen kennismaken met nachtvlieders. Eén van die locaties was de Kruidhof in Buitenpost en zo'n 25 belangstellenden kwamen af op dit gebeuren. De temperatuur was aan de lage kant, rond de 12 graden, maar toch waren er nog heel wat nachtvlieders te bewonderen.

Vanaf negen uur werd een 400 Watt kwiklamp bij een wit laken geplaatst en al snel kwamen de nachtvlieders op het laken af en kon iedereen zien, dat nachtvlieders beslist geen grijze beesten zijn, maar zowel in kleur als in vorm een grote verscheidenheid vertonen. Naast de lamp werd nog een methode gebruikt om nachtvlieders te lokken, namelijk met behulp van zoete smeer op een aantal boomstammen. Ook daarop kwamen veel nachtvlieders af. In de tabel hieronder zijn de soorten gerangschikt naar familie en is ook het aantal individuen per soort aangegeven.

In totaal werden 25 verschillende soorten macro-nachtvlieders waargenomen. Voor het publiek was het leuk, dat er twee exemplaren van de grote nachtvlieder het Rood Weeskind (*Catocala nupta*) te zien waren, allebei gelokt door de stroop op de boomstammen. Een bijzonderheid was ook de Blauwvleugeluil (*Peridroma saucia*), die zich bij de lamp liet zien. De Blauwvleugeluil is een trekvlieder, die niet zo vaak wordt waargenomen in Friesland. In de afgelopen weken is een tiental exemplaren waargenomen in het zuiden en westen van het land. In Friesland is dit beslist een bijzonderheid. Verder waren er veel exemplaren van de Huismoeder (*Noctua pronuba*).

Overzicht van waargenomen soorten.

		Aantal op licht	Aantal op stroop
Familie: Spanners			
<i>Opistograptis luteolata</i>	Hagedoornvlieder	5	
<i>Campaea margaritata</i>	Appeltak	2	
<i>Xanthorhoe fluctuata</i>	Zwartbandspanner	1	
<i>Chloroclysta truncata</i>	Schimmelspanner	1	
<i>Chloroclystis v-ata</i>	V-dwergspanner	1	
<i>Peribatodes rhomboidaria</i>	Taxusspikkelspanner	1	
Familie: Uilen			
<i>Catocala nupta</i>	Rood weeskind		2
<i>Hypena proboscidalis</i>	Bruine snuituil	4	
<i>Rivula sericealis</i>	Stro-uiltje	1	
<i>Autographa gamma</i>	Gammauil	3	
<i>Abrostola triplasia</i>	Donker brandnetelkapje	1	
<i>Amphipyra pyramidea</i>	Piramidevlieder	3	6

<i>Phlogophora meticulosa</i>	Agaatvlinder	2	4
<i>Lacanobia oleracea</i>	Groente-uil		1
<i>Ochropleura plecta</i>	Haarbos	1	
<i>Noctua pronuba</i>	Huismoeder	4	13
<i>Noctua comes</i>	Volgeling	2	
<i>Noctua janthe</i>	Open-breedbandhuismoeder	1	
<i>Noctua interjecta</i>	Kleine huismoeder	1	
<i>Xestia c-nigrum</i>	Zwarte c-uil	3	
<i>Xestia xanthographa</i>	Vierkantvlekuil	1	
<i>Peridroma saucia</i>	Blauwvleugeluil	1	
Micro's op licht:			
<i>Yponomeuta cagnagella</i>	Groot kardinaalmutsstippelmoetje		
<i>Orthopygia glaucinalis</i>	Dubbelgestreepte detritus-lichtmot		

Nationale Nachtvlinder Nacht Terwisscha (bij Appelscha). Gerard Bergsma

Datum: vrijdag 11 september, Amersfoortcoördinaten: 217-552.

Temperatuur: 9 graden Celsius; aantal bezoekers: 10

Aantal vlindersoorten: 15 (waarvan 11 macro's en 4 micro's)

Vangmethodes: licht en stroop (geen vlinders aangetroffen op de stroopplekken)

Macrolepidoptera:

Noctuidae

- 1) *Hypena proboscidalis* - Bruine snuituil (3 ex.)
- 2) *Rivula sericealis* - Stro-uiltje (2 ex.)
- 3) *Noctua pronuba* - Huismoeder (3 ex.)
- 4) *Xestia xanthographa* - Vierkantvlekuil (1ex.)
- 5) *Xestia baja* - Bruine zwartstipuil (1 ex.)
- 6) *Gortyna flavago* - Goudgele boorder (1 ex.)
- 7) *Autographa gamma* - Gamma-uil (1 ex.)

Geometridae

- 1) *Thera britannica* - Schijn-spanspanner (1 ex.)
- 2) *Dysstroma truncata* - Schimmelspanner (1 ex.)
- 3) *Ennomos alniaria* - Geelschouderspanner (1 ex.)
- 4) *Campaea margaritaria* - Appeltak (1 ex.)

Microlepidoptera:

Tortricidae

- 1) *Epinotia ramella* - Gemarmerde oogbladroller (2 ex.)
- 2) *Epinotia nisella* - Variabele oogbladroller (2 ex.)
- 3) *Epinotia cinereana* - Grijs oogbladroller (2 ex.) > Dit is tegenwoordig een goede soort!!!
- 4) *Celypha lacunana* - Brandnetelbladroller (1 ex.)

Het laatste nachtvlindernieuws uit Sint Nicolaasga Andy Saunders

In 2015 heb ik in Sint Nicolaasga onverwachts vier leuke macronachtvlinders gevangen. De vlinders werden allemaal gevangen met een kleine lichtval (blacklight) in mijn eigen tuin. De lichtval heb ik het hele jaar staan, vlakbij de achterdeur. Hieronder beschrijf ik in het kort de vier soorten.

***Heliothis peltigera* (vlekdaguil) Foto: blzd. 15.**

Op 27 mei zat deze trekvlinder uit Zuid-Europa tussen de 'gewone' vlinders. *Heliothis peltigera* is een vlinder die het hele jaar gevangen kan worden, maar de piek is van juni tot en met augustus. Dus deze vangst is wel aan de vroege kant. Volgens Waarneming.nl was het een heel goed jaar voor deze vlinder in 2015.

***Spodoptera exigua* (florida-uil) Foto: blzd. 15.**

Weer een trekvlinder uit Zuid-Europa. Deze nachtvlinder zat in de lichtval op 12 september 2015 en ook voor deze soort was het een goed jaar, met veel meer waarnemingen dan normaal. De vlinder lijkt op *Paradrina clavipalpis* (huisuil) maar heeft een andere rusthouding, namelijk met de vleugels rond het lichaam. Ook heeft *S. exigua* de kleur oranje in de niervlek en ringvlek.

***Rhyacia simulans* (bruine grasuil) Foto: blzd. 15.**

Weer een bijzondere nachtvlinder van de Noctuidae (uilen) familie. Maar deze vlinder is geen trekvlinder.

Ik kende deze vlinder al, ik heb hem een keer gevangen bij Lauwersoog met Gerrit Tuinstra. Ik denk dat de vlinder niet eerder in Zuid Friesland is gevangen. Ik heb de nachtvlinder op 16 september gevangen, vier dagen na *Spodoptera exigua*. In heel Nederland is *Rhyacia simulans* een zeldzame vlinder.

***Lymantria dispar* (plakker) Foto: blzd. 15.**

Dit is niet een nieuwe soort voor mijn tuin. Ik heb *L. dispar* in Sint Nicolaasga sinds 2009 gevangen, maar dit exemplaar was wel heel uniek. De vlinder had een bruine vleugel en een witte vleugel. In eerste instantie dacht ik dat de vlinder misschien gynandromorf was (half man - half vrouw). Voor de zekerheid stuurde ik de foto naar Naturalis in Leiden. Ik kreeg een antwoord terug van Rob de Vos dat het geen gynandromorf was, maar een vlinder met somatische mozaïek afwijking. Een bijzondere waarneming!

Het Veenhooibeestje in 2015 Judith Bouma

Een nieuw record! Dramatisch wel te verstaan. Een jaar geleden was het nieuwe record van een spectaculair aantal Veenhooibeestjes. Dit zeldzame vlindertje wat nog maar enkele vliegplaatsen heeft, een paar in Drenthe en de grootste populatie in Fryslân (in het Fochteloërveen), vloog vorig jaar half juni met 538 exemplaar op één dag. Dit zijn daadwerkelijk waargenomen Veenhooibeestjes. En dit jaar dezelfde periode? Amper eentje ...

Veenhooibeestjes hebben graag een windstille zwoele dag zonder wolken en met vooral een aangenaam zonnetje erbij. Daar ligt het probleem, deze eisen kunnen we niet waarmaken en dus vertoonden ze zich niet en konden hierdoor ook niet voor nageslacht zorgen.

Het was dus wachten op het losbarsten van deze kritische zandoogjes die vorig jaar zo succesvol waren. Maar, wat hadden ze het slecht, nat en koud dit jaar! Dit jaar was het weer een dieptepunt ...

Vorig jaar dus 538 Veenhooibeestjes op één dag waargenomen op de manier zoals elk jaar geteld wordt, dit jaar “maar” 125 op de piekdag!

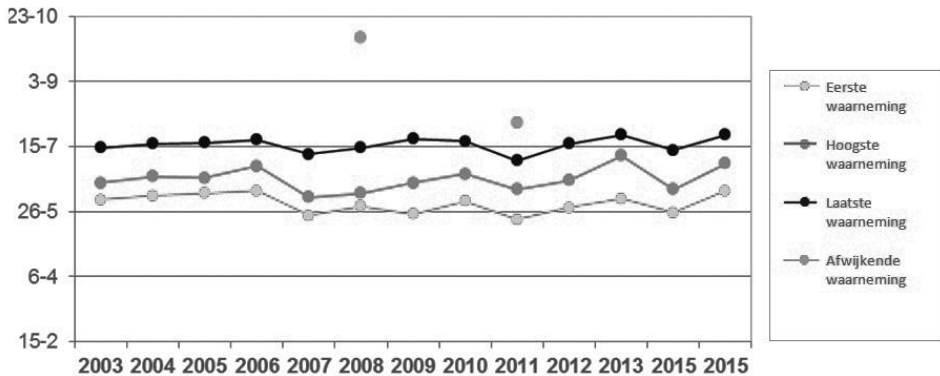
De nectarplant, Dopheide, bloeide laat maar erg goed. De waardplant van de rups, het Eenarig wollegras, kwam ook traag op gang. De Veenhooibeestjes lieten zich ook pas laat zien, zeker in tegenstelling tot vorig jaar wat dan weer een extreem warme start had. **Foto: blzd. 16.**

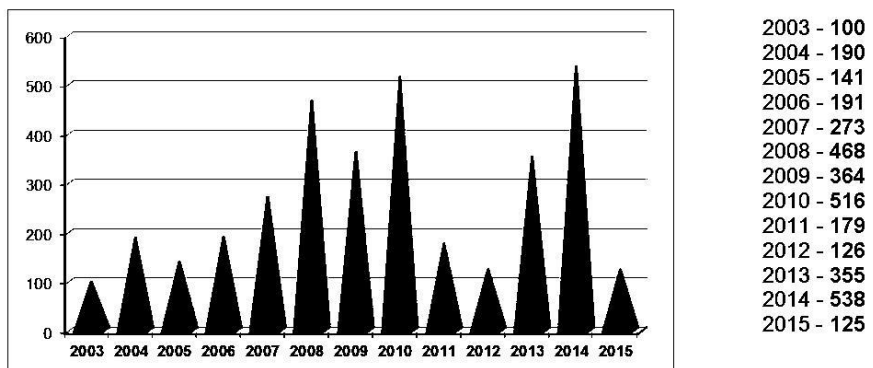
De eitjes zijn afgezet op het Eenarig wollegras, de jonge rupsjes overwinteren diep in de pollen. Zodra het gras weer gaat groeien, zullen ook zij verder gaan met eten, verpoppen en ontpoppen. Dan is het weer mijn beurt. Met een positieve houding volgend jaar, het veertiende jaar op rij voor me, weer op pad. Het kan uiteindelijk alleen maar beter worden dan dit jaar!

www.facebook.com/fochteloerveen.info

www.fochteloerveen.info

Hoogste aantal Veenhooibeestjes gezien op één dag

2015: Teljaar van uitersten Mariske Pemmelaar-Groot

8 jaar geleden startte ik met het tellen van vlinders voor de Vlinderstichting in Hulstreed langs een uitgezette route van 19 secties.

Ieder jaar tel ik weliswaar veel soorten: in 2015 waren dat er 24, maar de aantallen van de meeste soorten zijn vaak gering. Dit jaar was wel het jaar van uitersten. Het **Groot dikkopje** (*Ochlodes sylvanus*) scoorde bijvoorbeeld met 286 exemplaren hoger dan ooit, gevolgd door het **Koelvinkje** (*Aphantopus hyperantus*) met 149. Maar het aantal exemplaren dat ik van het **Landkaartje** (*Araschnia levana*) en de **Kleine vos** (*Aglais urticae*) tegenkwam was zeer laag. Zij waren dit jaar de absolute dalers. Ze lieten zich beiden maar 5 keer zien.

Het **Heideblauwtje** (*Plebejus argus*) is hier bijna **verdwenen**. Ik telde in 2008 nog 183 exemplaren. De laatste twee jaren zijn dat er nog maar 2 en dan nog wel 1 per keer. Vanaf 2012 is het bergafwaarts gegaan. Veel vragen rijzen bij mij op. Ben ik er steeds op het verkeerde moment? Waarom gaat het altijd zo hard regenen als ik de eerste heb gezien. Heeft de vrijwilliger te veel mieren nesten vernietigd? Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de heide teveel vergrast of te oud en te dicht begroeid is geraakt. Immers in het beschermplan van het ministerie van LNV van 1990 wordt als reden aangevoerd dat Heideblauwtjes niet meer voorkomen in een gesloten heidevegetatie. Als heideterreinen te dicht begroeid raken en er te weinig open plekken zijn, zouden ze niet meer voorkomen. De vlinder schijnt vliegerterreinen te kiezen waar de ontwikkeling van de heide- en dophei-vegetatie in een pioniersstadium verkeert. Binnen 5 à 10 jaar groeien heideterreinen al dicht en worden daarmee ongeschikt voor het Heideblauwtje. Begrazing, kleinschalig plaggen of plaatselijk weghakken van heide zodat een patroon van kleine open stukken naast oudere heide kan ontstaan, zouden de juiste maatregelen kunnen zijn. Voorop gesteld dat er nog wel Knoopmieren in het gebied aanwezig moeten zijn.

Relatie plek en vlindersoort

Hulstreed bestaat uit 2 terreintjes. Deze zijn van elkaar gescheiden door een zandweg. Oppervlakkig gezien gaat het om vergraste heideterreintjes + het zandpad.

Als je iedere week dezelfde route loopt, leer je op microniveau zo'n gebied door en door kennen. Alle schakeringen ga je onderscheiden in het vegetatiemozaïek van kleine biotoopjes, de kleine verschillen in hoog/laag, nat/droog, open/dicht, licht/donker, lage en hoge vegetatie. Iedere stap die ik zet, doe ik zo zorgvuldig mogelijk want je kunt snel vallen. Dit heeft als resultaat dat ik iedere kleine nuance opmerk. Dat "inzoomen" op microniveau om relaties te ontdekken tussen vlinders en hun vaak zeer specifieke leefmilieus fascineert mij.

Het honkvaste Groentje (*Callophrys rubi*) Foto: blzd. 16.

Ieder jaar in dezelfde periode van eind april tot eind mei, op de 2 warmste en hoogstgelegen bolvormige plekje zie ik de opvallende verschijning van de Groentjes, vooral als ze vliegen.

Deze twee zeer zonnige plekje liggen ver uit elkaar. Elk op één van de twee afzonderlijke heideveldjes. Die twee bolvormige plekje bestaan voor 100% uit Blauwe Bosbes met een paar solitaire jonge struikjes Vuilboom, Berk en Eik. De Groentjes zijn heel kieskeurig. Ik zie ze alleen maar op en rond deze Blauwe Bosbesstruikjes, ze zijn dus heel honkvast. De zeer kleine populaties blijven zich handhaven. In 2015 telde ik totaal 12 exemplaren, in 2014 waren het er 9. In de jaren 2011 t/m 2013 zag ik er maar 3 (2011), 1 (2012) en 2 (2013). 2009 was het absolute topjaar met 25 exemplaren. Om het Groentje te beschermen is het instand houden van de heel specifieke Bosbesvegetatie een eerste vereiste. Daarnaast is het behoud van een paar jonge, 1 tot 2 meter hoge, solitaire struiken Vuilboom/Berk

even belangrijk. De mannetjes schuilen hier samen en gebruiken ieder jaar meestal dezelfde struik als uitkijkpost.

De Eikenpage (*Favonius quercus*)

Ook de **Eikenpage** is zeer kieskeurig. Halverwege juli waren ze altijd op 2 dezelfde plekken met jonge Vuilboomstruiken in de nabijheid van grotere Eiken te vinden. Door het rigoureuze beheer dat in het begin van dit jaar op Hulstreed plaats vond is veel struweel Vuilboom teruggezet, soms wel 99%. Langs de route zijn op één plek bijna alle Vuilboomstruiken teruggezet met als gevolg dat ik daar dit jaar geen enkele Eikenpage ben tegengekomen. Op de andere plek, die met rust is gelaten, telde ik 12 Eikenpages. Hiermee was 2015 toch nog een boven gemiddeld Eikenpagejaar.

De grote verrassing

Bijna ieder jaar zie ik wel een nieuwe soort of soms wel nieuwe soorten verschijnen. Het blijft dan vaak wel bij 1 exemplaar. Zoals bijvoorbeeld in 2014 het Hooibeestje en de Bruine Vuurvlinder. Het volgend jaar zijn ze dan vaak weer verdwenen....

Mijn topwaarneming van dit jaar was op 25 augustus. Toen verscheen het **Tijgerblauwtje** (*Lampides boeticus*) in Hulstreed! **Voor Friesland een primeur!**
Foto's: blz. 16.

Nooit eerder in deze provincie gezien. Vorig jaar zag ik de eerste Oostelijke Vos van Friesland en nu dit jaar het eerste zuidelijke Tijgerblauwtje! Dat geloof je toch niet. Puur geluk! Dit vlinderjaar kon toen voor mij niet meer stuk.

In eerste instantie dacht ik dat ik een Boemblauwtje op een jonge Vuilboom zag. Toen ik beter keek zag het er echter groter en bruiner uit. "Een Eikenpage misschien" ging door mij heen omdat ik oranje vlekjes + een staartje zag. Maar dat vliegseizoen was toch al afgelopen en op deze plek had ik nog nooit een Eikenpage gezien. Voordat ik een foto kon nemen vloog hij/zij naar een plek nog dichterbij naar mij toe, op de Struikheide. Toen zag ik het eigenlijk direct, dat moet een Tijgerblauwtje zijn. Onmiskenbaar! Dat plaatje had ik al zo vaak in de boeken voorbij zien komen en.... we waren gewaarschuwd door de Vlinderstichting dat we goed op moesten letten! Gelukkig werkte mijn fototoestel deze keer wel en heb ik 23 foto's kunnen maken van 15.40 tot 15.43 uur daarna vloog zij, want het was een vrouwtje, in zuidwestelijke richting ".

De vraag die me nu bezig houdt is, waarom bezocht dit Tijgerblauwtje bijna hetzelfde plekje als het Groentje? Omdat ze beiden warmteaanbidders zijn? Was het een "absoluut aanvoelen" dat dit het warmste plekje op de heide was? Of omdat het daar zo open en zonnig was en de heide bloeide? In "Ruimte voor insecten" van Frits Bink lees ik, dat het Tijgerblauwtje op warme, onbeschaduwde plaatsen in uiteenlopende bloemrijke habitats leeft. In "de Ecologische Atlas van de

Dagvlinders van Noordwest-Europa” eveneens van Bink wordt beschreven dat deze soort in Zuid Europa het meest in heideachtige terreinen voorkomt. Kortgeleden is één van de twee heideterreintjes door It Fryske Gea verworven. Met de waarneming van het Tijgerblauwtje op hun heide, is het imago van Hulstreed als bijzonder vlindergebiedje al direct bevestigd. Deze vondst is een hele mooie opsteker in dit “pareltje” zoals ze het zelf noemen.

In memoriam Wiebe Lenstra en Willem G. de Jong Siep Sinnema

Helaas kregen wij het afgelopen jaar bericht van het overlijden van twee van onze leden, beiden op hoge leeftijd.

In februari overleed Wiebe Lenstra uit De Hoeve. Hij is vanaf de start lid geweest van onze werkgroep, zodat onze oudere leden zich hem zeker nog zullen herinneren. Door een afnemende gezondheid kon hij al vele jaren niet meer aanwezig zijn bij onze activiteiten.

Op 25 juni overleed in verzorgingstehuis Erasmushiem Willem G. de Jong op 91-jarige leeftijd. Ook Willem moest door een slechter wordende gezondheid de laatste jaren verstek laten gaan bij onze bijeenkomsten, maar daarvoor was hij een zeer trouw bezoeker van onze bijeenkomsten en excursies. Wel bleef hij tot het laatst toe via de Flinterwille op de hoogte van wat er allemaal gebeurde in de Vlinderwerkgroep Friesland.

Mutaties ledenlijst

Overleden:

De heer W.G. de Jong
Leeuwarden

De heer W. Lenstra
De Hoeve

Nieuw leden:

Mevrouw P. Tenge
Meekhofsvveen 13
8426 JM Appelscha
Tel. 0516 – 432512

De heer J.J. Boehlé
Oostervalge 44
9989 EK Warffum
Tel. 0595 - 428636

De heer H. Seepma
Lauwers 48
9204 GX Drachten
Tel. 06-33722109

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@online.nl
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@ziggo.nl
Luit de Zee	penningmeester Martrihoeve 26 tel. 0513 - 795028	8502 CZ Joure luit.de.zee@zonnet.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten gerrittuinstra@online.nl
Anneke van der Veen	bestuurslid Provincialeweg 21 tel. 0594-659791	9865 AA Opende vdveena@home.nl
Contributie	€ 10,00 per jaar. Girorekening NL68 INGB 0007 2232 59 t.n.v. L.D. de Zee, Joure	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: s.g.sinnema@online.nl info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:		www.vlinderwerkgroepfriesland.nl
e-mail adres:		info@vlinderwerkgroepfriesland.nl

Noteer deze data in uw agenda!

- zondag 1 november   Bijeenkomst NEV-Noord te Drachten
- zaterdag 7 november   Bijeenkomst sectie Ter Haar te Schoonrewoerd
- zaterdag 21 november   Jubileumbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland te Ureterp

Op de Jubileumbijeenkomst zullen we weer voldoende exemplaren beschikbaar hebben van “**Dagvlinders in Fryslân**“ voor de weggeefprijs van € 5,-. Leuk om cadeau te geven bij verjaardagen etc.

